

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XX. 1933.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOPER)

1933.

De geschiedenis der koningen van Bactrië en Indië ¹⁾, uit hunne munten opgehelderd.

Van de geschiedenis der Grieksche rijken in Bactrië en in Indië is uit de classieke schrijvers maar heel weinig bekend. JUSTINUS, POLYBIOS en STRABO zijn nagenoeg de eenige schrijvers, die over die rijken te spreken komen. Hunne berichten komen op het volgende neer.

Onder de regeering van SELEUKOS KALLINIKOS, den achterkleinzoon van den eersten SELEUKOS, ten tijde van den eersten Punischen oorlog onder het consulaat van L. MANLIUS VULSO en M. ATILIUS REGULUS vielen de Parthen van het Seleukidische rijk af. De strijd tusschen de beide broeders SELEUKOS KALLINIKOS en ANTIOCHOS HIERAX was oorzaak, dat die afval ongestraft bleef. Tezelfder tijd viel ook DIODOTOS of THEODOTOS, stadhouder der duizend Bactrische steden, af en dat had het verlies van het geheele Oosten, Iran en Indië, voor de Seleukiden ten gevolge. Een oorlog, die tusschen DIODOTOS en den Parthischen koning ARSAKES dreigde, werd voorkomen door den dood van den eerstgenoemde. Zijn zoon en opvolger, die ook DIODOTOS heette, sloot een verbond van vriendschap met de Parthen (JUSTINUS XLI-4). Volgens STRABO (XI-515) vielen de Bactriërs het eerst, daarna de Parthen van de Seleukiden af. STRABO spreekt t.a.pl. van *οί περί Εὐδρυδήμων*, als ware deze de eerste Bactrische koning geweest; iets verder echter zegt hij, dat ARSAKES I een Bactriër was, die voor de toenmalige macht van DIODOTOS uit Bactrië was uitgeweken. Volgens deze ver-

¹⁾ Onder Indië is hier niet het geheele Hindostan, maar het Indusgebied te verstaan.

schillende berichten had dus de opstand van DIODOTOS niet lang na of voor dien der Parthen plaats. De laatste gebeurtenis wordt verschillend berekend. Het consulaat van L. MANLIUS VULSO en M. ATILIUS REGULUS valt in 256. Echter was REGULUS toen consul suffectus, en het is dus minder waarschijnlijk, dat men den afval der Parthen naar hem zou hebben gedateerd. Daarom wordt dikwijls aangenomen, dat JUSTINUS bedoeld heeft het jaar 250, toen L. MANLIUS VULSO voor de tweede maal consul was met L. ATILIUS REGULUS. Er is echter nog eene derde berekening, waarnaar het eerste jaar van het Parthische rijk met l. ¹⁾ 247/6 samenvalt. Op Babylonische documenten in spijkerschrift uit den tijd, toen die provincie door de Arsakiden op de Seleukiden veroverd was, komt nl. naast de Seleukidische jaartelling, die met 1 Nisan (dus Maart of April) 311 begint, eene tweede aera voor, die 64 jaren met de Seleukidische verschilt, en wier beginpunt dus ongeveer de lenteëvening van 247 is. Men meent nu, dat deze jaartelling, die door de Arsakiden in Babylonië is ingevoerd, betrekking heeft op het begin van het Parthische rijk, dat dus in 247 ²⁾ zou zijn ontstaan. Een bezwaar tegen al die berekeningen is, dat in l. 247/6 ANTIOCHOS THEOS nog koning was, en dat het eerste regeeringsjaar van SELEUKOS KALLINIKOS in l. 246/5 valt. Hoewel dus het juiste beginjaar van het Parthische rijk niet vaststaat en nog veel minder dat van het Bactrische, is het toch door de verschillende, niet te veel van elkander afwijkende opgaven bij benadering bekend.

1) l. voor een jaartal beteekent, dat het jaar ongeveer met de lenteëvening begon en eindigde; h., dat zulks met de herfstevening geschiedde.

2) Op gronden, die ik hier niet nader kan uiteenzetten, houd ik die zg. Arsakidische aera, welke ook op eene munt van den Bactrischen koning HELIOKLES voorkomt, voor eene oorspronkelijke Bactrische jaartelling, en meen ik dus het begin van het Bactrische rijk in l. 247/6 te moeten stellen.

De schrijvers zwijgen nu over Bactrië tot op den tijd van ANTIOSCHOS den Groote. Op zijn tocht door Iran, waarbij hij het koninklijk gezag over de afgefallen oostelijke satrapieën wilde herstellen, kwam hij ook met het Bactrische rijk in aanraking. Daarover regeerde toen de in de boven aangehaalde plaats bij STRABO abusievelijk reeds genoemde EUTHYDEMOS. In een gevecht, waarin ANTIOSCHOS zelf gewond werd, gelukte het dezen, zich van de overgangen van de rivier Arius meester te maken, waarop EUTHYDEMOS zich in de stad Zariaspa terugtrok. Dat geschiedde volgens POLYBIOS (X - 49) in het jaar 209/8. In een ander fragment, dat op het jaar 207/6 betrekking heeft, verhaalt POLYBIOS (XI-34), dat 'er ten slotte een verdrag tot stand kwam tusschen ANTIOSCHOS en EUTHYDEMOS, waarbij de laatste als koning werd erkend. EUTHYDEMOS onderwierp zich echter blijkbaar zijnerzijds aan de suzeriniteit van ANTIOSCHOS, wien hij zijne oorlogsolifanten afstond. In POLYBIOS' bericht komen nog eenige interessante bijzonderheden voor, nl. dat EUTHYDEMOS een Magnesiër, dus geen Macedoniër was, maar een Griek; dat hij niet tot het geslacht van den eersten koning van het Bactrische rijk behoorde, maar aan de regeering was gekomen door de nakomelingen van dien koning ter dood te brengen; en eindelijk, dat hij een zoon DEMETRIOS had, die zoozeer in den smaak van ANTIOSCHOS viel, dat die 'hem eene zijner dochters tot echtgenootte beloofde.

Deze DEMETRIOS wordt ook door STRABO en door JUSTINUS vermeld. STRABO (XI-516) noemt hem onder de veroveraars van Indië. DEMETRIOS, den zoon van den koning der Bactriërs, noemt hij hem, en op DEMETRIOS is zeker in de eerste plaats van toepassing, wat STRABO t.a.pl. van de Grieken in het algemeen zegt: niet alleen namen zij Patalene — een eiland in de monding van den Indus — in bezit, maar zij maakten zich ook op den anderen oever van die rivier van de rijken van SARAOSTES en

SIGERDIS meester; zij strekten hunne heerschappij uit tot de Seri en de Phryni. De steden Demetrias in Arachosië, vermeld door ISIDORUS VAN CHARAX, en Euthydemia aan den Hydaspes, door PTOLEMAEUS gememoreerd, zijn vermoedelijk door hem gesticht.

Terwijl DEMETRIOS zoo een Indisch rijk stichtte, schijnt Bactrië voor hem te zijn verloren gegaan. Althans JUSTINUS (XLI - 6) bericht het volgende: Ongeveer tegelijkertijd kwam in Parthië MITHRIDATES, in Bactrië EUKRATIDES aan de regeering. Ten slotte hebben de Bactiërs niet slechts de koninklijke heerschappij, maar zelfs de vrijheid verloren; uitgeput door den strijd tegen de Sogdiani en de Indiërs, zijn zij door de Parthen onderworpen. EUKRATIDES intusschen voerde vele oorlogen; hij werd daarbij belegerd door den koning der Indiërs DEMETRIOS, maar dwong met 300 soldaten dezen, die 60.000 man onder zich had, na vijf maanden het beleg op te breken. Daarna onderwierp EUKRATIDES Indië. Toen hij vandaar terugkeerde, werd hij door zijn zoon, dien hij tot mederegent aangenomen had, als een vijand gedood. De door JUSTINUS gegeven tijdsbepaling brengt ons niet veel verder, want wanneer MITHRIDATES van Parthië aan de regeering kwam, staat niet vast. Intusschen geeft VON GUTSCHMID (*Geschichte Irans*, blz. 45) op, dat MITHRIDATES ongeveer in 175 begon te regeeren. In dien tijd moet dus ook het begin der regeering van EUKRATIDES gesteld worden. Ook STRABO kent EUKRATIDES zoowel als koning van Indië als als koning van Bactrië. Van Indië sprekend, zegt hij (XV - 686), dat EUKRATIDAS — zoo noemt hij hem hier — duizend steden bezat. En onder de steden van Bactrië noemt hij Eucratidea, zoo geheeten naar den vorst, die er overregeerde. De Grieken, voegt hij er bij, verdeelden het rijk in satrapieën, waarvan de Parthen er twee, nl. die van Aspiones en Tapyria, aan EUKRATIDES ontnamen (XI - 516, 517).

EUKRATIDES is de laatste koning van Bactrië, die genoemd wordt, en de ondergang van het rijk en zijne verovering door de Parthen, waarvan JUSTINUS spreekt, schijnen niet lang na zijn dood te hebben plaats gehad. Daarentegen wordt na hem nog van 'twee koningen van Indië gewag gemaakt, nl. van APOLLODOTOS en van MENANDROS. Blijkens den prologus tot het 41ste boek van POMPEIUS TROGUS werd in dat boek ook de geschiedenis der Indische volken en het door hunne koningen APOLLODOTOS en MENANDROS verrichte verhaald. Hunne munten waren volgens den schrijver van den *Periplus maris Erythraei* (c. 47) omstreeks 70 na Chr. nog te Barygaza — op de noordwestkust van Hindostan, oostelijk van de Indusmonding — in omloop. Van APOLLODOTOS is niets naders bekend. MENANDROS daarentegen wordt door STRABO (XI-516) onder de veroveraars van Indië genoemd. Hij trok den Hystaspis over en drong door tot den Imaus. PLUTARCHOS (*Princ. Resp.* c. 28) vertelt, dat er na MENANDROS' dood strijd tusschen de verschillende steden van zijn rijk ontstond, daar elke stad op zijne asch aanspraak maakte; ten slotte was overeengekomen zijne asch te verdeelen tusschen de steden, die hem elk een monument stichtten. PLUTARCHOS noemt MENANDROS echter ten onrechte koning van Bactrië. Ook in de Indische geschiedbronnen is van MENANDROS of MILINDA als veroveraar en vereerder van BUDDHA sprake (VON GUTSCHMID, A.w. blz. 105).

Resumeerend, kunnen wij dus zeggen, dat de classieke overlevering vier Bactrische koningen kent: DIODOTOS I, die omstreeks het jaar 250 het rijk stichtte; diens zoon en opvolger DIODOTOS II; EUTHYDEMOS, die c. 208 leefde, en EUKRATIDES, die ongeveer in 175 begon te regeeren. Ook van vier Indische koningen heeft de overlevering de namen bewaard, nl. van DEMETRIOS, zoon van EUTHYDEMOS van Bactrië, van EUKRATIDES, die ook koning van Bactrië was, van APOLLODOTOS en van MENANDROS.

Deze onsamenhangende berichten worden nu aangevuld door de gegevens van de numismatiek. Men kent nl. door de munten de namen van niet minder dan 34 of 35 Bactrische en Indische koningen, nl. van zes der bovengenoemde bij de classieke schrijvers vermelde koningen en van 28 of 29 alleen uit hunne munten bekende vorsten. Eene rangschikking dier 34 of 35 regenten naar tijd en plaats — want verscheidene hunner moeten gelijktijdig hebben geregeerd — is meermalen beproefd, maar levert eigenaardige moeilijkheden op, omdat de criteria, waarvan men zich moet bedienen, lang niet altijd beslissend zijn. De vindplaatsen bijv. bewijzen in den regel weinig, omdat de munten geenszins alleen daar voorkomen, waar zij uitgegeven zijn, maar dikwijls door den handel zelfs naar ver verwijderde streken zijn vervoerd. Intusschen heeft VON SALLET, die in zijn werk: *Die Nachfolger ALEXANDERS des Grossen in Baktrien und Indien*, een overzicht dezer munten geeft, op enkele belangrijke punten de aandacht gevestigd.

Het eerste is de muntvoet (A.w. blz. 24—26). De oudste munten zijn alle op den Attischen muntvoet geslagen; later echter — ten tijde van EUKRATIDES — treedt eene muntverzwakking ¹⁾ op, en de door zijne opvolgers geslagen munten hebben alle dit gereduceerde gewicht. Het is duidelijk, dat dit criterium de munten en de vorsten, die ze hebben doen slaan, over twee groote perioden verdeelt. Want ook al hebben er in Bactrië en in Indië meer Grieksch-Macedonische rijken naast elkander bestaan, de eischen van het verkeer brachten mede, dat de verzwakking van den muntvoet, door een dier rijken ingevoerd,

¹⁾ Er zijn schrijvers, die deze veranderingen van muntvoet niet als eene muntverzwakking verklaren (R. B. WHITEHEAD in *Numismatic Chronicle*, 5th. Series, vol. III (1923), blz 294 vlg.), maar in elk geval schijnt het mij onaannemelijk, dat eenige regeering gelijktijdig of beurtelings op verschillende voet gemunt heeft.

zeer spoedig door de andere moest worden overgenomen.

Eene andere bijzonderheid, die bij de dateering der munten van dienst kan zijn, is de taal der opschriften (VON SALLET, A.w. blz. 12). De meeste munten zijn nl. tweetalig; naast het Grieksch komt eene inheemsche taal, hetzij Brahmi, hetzij Kharosthi, voor. De opschriften op de oudste munten zijn echter uitsluitend in het Grieksch gesteld. DEMETRIOS, die het eerst zijn gezag ook over Indië uitstreckte, is ook de eerste, die tweetalige opschriften op zijne munten deed plaatsen. Men hoede zich echter voor de meening, alsof nu alle koningen, die dat voorbeeld volgden, ook in Indië en niet over Bactrië of de aangrenzende landschappen heerschten. Immers de door VON SALLET als „arianisch” aangeduide taal kan ook en zal vermoedelijk ook in Iran door de niet-Grieksche bevolking gesproken zijn. Toen dus eens DEMETRIOS terwille zijner Indische onderdanen van de inheemsche taal op zijne munten had gebruik gemaakt, zullen de andere vorsten, ook al regeerden zij niet in Indië, maar in landen, waar het Hellenisme dieper wortel geschoten had, dat voorbeeld hebben moeten volgen.

Eindelijk vestig ik nog de aandacht op een derde punt, waarover VON SALLET niet opzettelijk gehandeld heeft; de oudste munten vermelden alleen den naam van den koning zonder meer; in later tijd voegt de koning aan zijn naam allerlei vereerende bijnamen: MEGAS, SOTER, NIKATOR, ANIKETOS etc. toe, die aan de oudere koningen ook wel zijn toegekend, maar die zij zelf niet op hunne munten hebben gevoerd, een verschijnsel, dat overeenkomt met wat men aangaande de munten der Seleukiden heeft vastgesteld.

Ik laat hieronder eene lijst der 34 of 35 koningen, van welke munten bewaard zijn, volgen, met aanduiding van hunne bijnamen, zoo zij die op hunne munten voeren, van den muntvoet, dien zij bezigden, en van de taal of de talen, waarin de opschriften op hunne munten zijn gesteld.

NAAM.	BIJNAMEN.	MUNTVOET.	TAAL.
AGATHOKLES	DIKAIOS	Attisch	Grieksch en tweetalig
AMYNTAS	NIKATOR	verzwakt	tweetalig
ANTIALKIDAS	NIKEPHOROS	Attisch	Grieksch
ANTIMACHOS I	THEOS	verzwakt	tweetalig
ANTIMACHOS II	NIKEPHOROS	Attisch	Grieksch
ANTIOCHOS		verzwakt	tweetalig
APOLLODOTOS ¹⁾	MEGAS SOTER	Attisch	Grieksch
	PHILOPATOR	verzwakt	tweetalig
APOLLOPHANES	SOTER	verzwakt	tweetalig
ARCHEBIOS	DIKAIOS		
	NIKEPHOROS	verzwakt	tweetalig
ARTEMIDOROS	ANIKETOS	verzwakt	tweetalig
DEMETRIOS	ANIKETOS	Attisch	Grieksch en tweetalig
DIODOTOS		Attisch	Grieksch
DIOMEDES	SOTER	verzwakt	tweetalig
DIONYSIOS	SOTER	verzwakt	tweetalig
EPANDROS	NIKEPHOROS	verzwakt	tweetalig
EUKRATIDES	MEGAS	Attisch	Grieksch
	(soms SOTER)	verzwakt	Grieksch en tweetalig
EUTHYDEMOS I		Attisch	Grieksch
EUTHYDEMOS II		Attisch	Grieksch
HELIOKLES	DIKAIOS	Attisch	Grieksch
		verzwakt	tweetalig
HERMAIOS	SOTER	verzwakt	tweetalig
HIPPOSTRATOS	MEGAS SOTER	verzwakt	tweetalig
LYSIAS	ANIKETOS	verzwakt	tweetalig
MENANDROS	SOTER	verzwakt	tweetalig
	(soms DIKAIOS)		
NIKIAS	SOTER	verzwakt	tweetalig

¹⁾ HEAD, *Historia Numorum*, blz. 841 en *Cat. Brit. Museum, Greel. and Scythic kings of Bactria and India*, blz. XXXVII, XXXVIII, 34—39 onderscheiden twee koningen van dien naam.

NAAM.	BIJNAMEN.	MUNTVOET.	TAAL.
PANTALEON		Attisch	Grieksch en tweetalig
PEUKOLAOS ¹⁾	DIKAIOS SOTER	verzwakt	tweetalig
PHILOXENOS	ANIKETOS	verzwakt	tweetalig
PLATON	EPIPHANES	Attisch	Grieksch
POLYAINOS ¹⁾	EPIPHANES SOTER	verzwakt	tweetalig
STRATON I	EPIPHANES SOTER		
	DIKAIOS	verzwakt	tweetalig
STRATON II	SOTER	verzwakt	tweetalig
TELEPHOS	EUERGETES	verzwakt	tweetalig
THEOPHILOS	DIKAIOS	verzwakt	tweetalig
ZOÏLOS	DIKAIOS SOTER	verzwakt	tweetalig

Bovendien worden op die munten nog drie koninginnen of prinsessen genoemd, nl. AGATHOKLEA THEOTROPOS, KALLIOPE en LAODIKE.

Uit het bovenstaande overzicht blijkt, dat tot de allereerste periode behooren de koningen ANTIOCHOS, DIODOTOS, EUTHYDEMOS I en EUTHYDEMOS II, die allen den Attischen muntvoet en de Grieksche taal met uitsluiting van andere gebruiken en geene bijnamen op hunne munten voeren. Van hen onderscheiden zich ANTIMACHOS I en PLATON, doordat zij wel een bijnaam voeren en PANTALEON, doordat hij naast het Grieksch ook eene inheemsche taal gebruikt. AGATHOKLES en DEMETRIOS doen dat laatste ook en dragen bovendien bijnamen. ANTIALKIDAS, EUKRATIDES en HELIOKLES zijn de drie vorsten, die eerst naar den Attischen, later naar den verzwakten voet munten. Al de andere vorsten munten uitsluitend volgens den gereduceerden voet. Ik wil nu, met gebruikmaking van deze gegevens trachten een overzicht te geven van de geschiedenis en de opvolging der Bactrische koningen.

¹⁾ Niet vermeld bij VON SALLET; zie echter V. A. SMITH, *The early history of India*, blz. 215.

De eerste vraag is: wie is koning ANTIOCHOS? Zijne munten vertoonen op de keerzijde ZEUS, op dezelfde wijze afgebeeld als op de munten van DIODOTOS. Blijkbaar is die afbeelding van ZEUS op de laatstgenoemde munten een soort sprekend wapen, ontleend aan het eerste gedeelte van den naam DIODOTOS. VON SALLET (A.w. blz. 4 vlg.) tracht de zaak te verklaren door te veronderstellen, dat de ANTIOCHOS, van wien Bactrische munten bewaard zijn, geen ander is dan de Seleukidische koning ANTIOCHOS THEOS. DIODOTOS zou, toen hij zijn opstand begon, dien koning niet dadelijk de gehoorzaamheid hebben opgezegd, maar op diens naam — zonder zich echter om zijn werkelijk gezag te bekommeren — de regeering hebben gevoerd. Eerst later zou hij het masker afgeworpen en in zijn eigen naam munten geslagen hebben. VON SALLET beroept zich voor voorbeelden van zulk eene ontwikkeling op de Nederlanders, die in het begin van den opstand tegen Spanje toch PHILIPS II als hun landsheer waren blijven erkennen, en op de Hongaren, die tijdens het begin van den opstand in 1848 toch het beeld van den Oostenrijkschen keizer op hunne munten lieten staan. Beide gevallen verschillen echter hierin van de historische reconstructie, die zij waarschijnlijk moesten maken, dat Holland in 1572 en Hongarije in 1848 sinds lang zelfstandige staten waren, alleen door den gemeenschappelijken soeverein aan Spanje en Oostenrijk verbonden, en dat hun opstand alleen gericht was, althans formeel, tegen de onderdrukking door de Spanjaarden en de Oostenrijkers, niet tegen het vorstenhuis. In Hongarije was het nog een bijzonder geval: de troonsafstand van keizer FERDINAND ten behoeve van zijn neef FRANS JOZEF wilde men er niet erkennen; men muntte er dus met de beeltenis van FERDINAND V (I), terwijl in Oostenrijk FRANS JOZEF keizer was. In Bactrië deed zich niets van dat alles voor. Zoo ver de historische kennis reikt, was Bactrië nooit een eigen koninkrijk geweest.

Reeds sinds de tijden van KYROS maakte het deel uit van het Perzische rijk; daarmede ging het over in het bezit der Macedoniërs. De opstand van DIODOTOS droeg geen nationaal karakter. DIODOTOS zelf was een Macedoniër of een Griek, even goed als ANTIOSCHOS THEOS. Dan zou er nog eer reden zijn om in den Bactrischen koning ANTIOSCHOS ANTIOSCHOS HIERAX te zien: DIODOTOS zou zich van diens naam bediend kunnen hebben, om aan zijn verzet tegen SELEUKOS KALLINIKOS een schijn van recht te geven: toen de Batavieren den opstand tegen de Romeinen begonnen, bedienden zij zich ook eerst van den naam van keizer VESPASIANUS tegenover VITELLIUS. Intusschen die veronderstelling zou den opstand van DIODOTOS veel later stellen, dan JUSTINUS en STRABO schijnen toe te laten. SMITH (*The early history of India*, blz. 214) en BOUCHÉ-LECLERCQ (*Histoire des Séleucides*, blz. 86) hebben gemeend in den DIODOTOS, van wien munten bewaard zijn, niet DIODOTOS I, maar diens zoon DIODOTOS II te moeten zien. Anders toch zijn er geene munten van DIODOTOS II tot ons gekomen. DIODOTOS I zou dus alleen op naam van ANTIOSCHOS THEOS, DIODOTOS II op zijn eigen naam munten geslagen hebben.

Al deze gissingen worden echter te niet gedaan door de volgende omstandigheid. Een der latere koningen, AGATHOKLES, heeft herinneringsmunten laten slaan, die op de eene zijde den beeldenaar en den naam van den Bactrischen koning ANTIOSCHOS, hier ANTIOSCHOS NIKATOR geheeten, vertoonen en op de keerzijde hetzelfde ZEUSbeeld, dat op de munten van den Bactrischen ANTIOSCHOS voorkomt, met het opschrift ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ (VON SALLET, A.W. blz. 93). Nu is het toch even onwaarschijnlijk, dat AGATHOKLES herinneringsmunten zou hebben doen slaan op ANTIOSCHOS THEOS, aan den opstand tegen wiens gezag het Bactrische rijk zijn ontstaan te danken had, als dat de Nederlanders na de afzwering van PHILIPS II herinneringspenningen te

diens eere zouden hebben uitgegeven. Dat heeft VON GUTSCHMID (A.w. blz. 38 noot 1) volkomen juist opgemerkt. Bovendien voerde de Seleukidische koning niet den bijnaam NIKATOR, maar THEOS. VON GUTSCHMID (l.c.) heeft nu uit JOHANNES MALALAS (I p. 261) opgediept, dat ANTIOCHOS de Grootte bij hem ook den bijnaam NIKATOR draagt. ANTIOCHOS de Grootte heeft op zijne tochten ook zijn oppergezag over Bactrië hersteld; maar dat kan toch geene reden zijn geweest voor den later levenden AGATHOKLES om hem te huldigen. Bactrië zelf heeft, dadelijk nadat ANTIOCHOS de oostelijke provincies verlaten had, en althans na zijne nederlaag tegen de Romeinen, het door den Seleukidischen koning opgelegde juk afgeschud.

BABELON (*Les rois de Syrie, d'Arménie et de Commagène*, blz. XLI) heeft eene andere, waarschijnlijker veronderstelling. Hij neemt aan, dat de ANTIOCHOS, van wien munten bewaard zijn, en die later door AGATHOKLES op een herinneringspenning werd geëerd, geen ander is dan ANTIOCHOS SOTER, de zoon van SELEUKOS NIKATOR, die, door zijn vader tot mederegent aangenomen, door dezen met het bestuur der oostelijke provincies belast was. Hij was dus in zekeren zin de eerste eigen koning van Iran. De bijnaam NIKATOR op den herinneringspenning zou hem door eene verwarring met zijn vader, wiens mederegent hij was, gegeven zijn. Op deze wijze wordt echter de zich op de keerzijde zoo van de munten als van den herinneringspenning bevindende afbeelding van ZEUS, die op de munten van SELEUKOS NIKATOR of ANTIOCHOS SOTER niet voorkomt, niet verklaard.

Ik meen dan ook eene andere oplossing te moeten voorstellen. M.i. zijn de munten van DIODOTOS ouder dan die van ANTIOCHOS, die aan die van DIODOTOS de afbeelding van ZEUS op de keerzijde ontleend hebben, m.a.w. ANTIOCHOS NIKATOR is de zoon en opvolger van DIODOTOS I en dezelfde, die bij JUSTINUS DIODOTOS II — er staat eigenlijk THEODOTUS

— heet. De gissing, dat met den DIODOTOS, van wien munten bewaard zijn, deze DIODOTOS II bedoeld zou zijn, is in elk geval onhoudbaar. Niet slechts AGATHOKLES, ook een oudere koning ANTIMACHOS I heeft herinneringspenningen geslagen. Van beide koningen zijn er voorhanden ter eere van den DIODOTOS der munten, die hier DIODOTOS SOTER heet (VON SALLET, A.W. blz. 94 en 95). Natuurlijk gold dat eerbewijs den stichter van het Bactrische rijk, niet met diens voorbijgang, den tweeden koning. En wat het bericht van JUSTINUS betreft, men houde in het oog, dat zijn geschrift slechts een zeer kort excerpt uit POMPEIUS TROGUS is, zoodat het zeer wel mogelijk is, dat bij de bewerking fouten zijn begaan. Heeft misschien JUSTINUS in zijn excerpt op DIODOTOS toegepast, wat in het oorspronkelijke van ARSAKES van Parthië of van EUTHYDEMOS was gezegd, die beiden een gelijknamigen opvolger hadden? Maar hetzij JUSTINUS TROGUS verkeerd heeft wedergegeven, hetzij dat TROGUS zich heeft vergist, ¹⁾ dat DIODOTOS de eerste is geweest, die zijn munten met de afbeelding van ZEUS heeft versierd, en dat ANTIOSCHOS die voorstelling van hem heeft overgenomen, spreekt eigenlijk van zelf. Dezelfde reden, die VON SALLET (A.W. blz. 93) bewogen heeft, PANTALEON voor ouder te verklaren dan AGATHOKLES, nl. dat beider munten de afbeelding van een leeuw vertoonen, en dat PANTALEON die voorstelling, die eene toespeling op zijn naam bevat, het eerst moet hebben gebruikt, had er hem toe moeten leiden, DIODOTOS vóór ANTIOSCHOS te stellen.

Volgens het door POLYBIOS bewaarde bericht werden de

1) Men kan de opgaven van JUSTINUS desnoods met de gegevens der numismatiek verzoenen, door aan te nemen, dat DIODOTOS I twee zoons had, DIODOTOS II, vermeld bij JUSTINUS, die slechts kort regeerde, zoodat geene munten van hem bekend zijn, en ANTIOSCHOS NIKATOR, die alleen uit zijne munten en de herinneringspenningen van AGATHOKLES en ANTIMACHOS bekend is. Echter riekt dat toch wel wat veel naar harmonistiek.

nakomelingen van DIODOTOS door EUTHYDEMOS ter zijde geschoven en omgebracht. De classieke overlevering kent slechts één koning EUTHYDEMOS; de munten kennen er twee, waarvan de tweede blijkens zijne beeltenis een knaap was. VON SALLET (A.w. blz. 6—8, 13) houdt hem voor een zoon van den Indischen koning DEMETRIOS en dus voor een kleinzoon van EUTHYDEMOS I. Hij voegt er echter bij, dat uit het karakter en de bewerking zijner munten blijkt, dat zij niet na die van DEMETRIOS zijn geslagen, maar met de oudste munten van dien koning gelijktijdig zijn. Hij komt dus tot de conclusie, dat DEMETRIOS zijn zoon EUTHYDEMOS II tot mederegent aangenomen heeft, maar dat deze vóór zijn vader gestorven is. Die conclusie kan ik echter niet aanvaarden, omdat, hoewel de Seleukidische koningen meermalen hunne zoons tot deelgenooten der regeering hebben gemaakt, die mederegents echter nooit zelfstandig munten hebben uitgegeven.¹⁾ Men moet behoudens tegenbewijs veronderstellen, dat het in het Bactrisch-Indische rijk niet anders is gegaan, en dat dus EUTHYDEMOS II, die eigen munten heeft doen slaan, ook zelfstandig heeft geregeerd, en wel in den eersten tijd van DEMETRIOS. De te trekken conclusie is dus deze, dat DEMETRIOS en EUTHYDEMOS II broeders, beiden zoons van EUTHYDEMOS I waren, en dat bij den dood van hun vader het rijk tuschen hen is verdeeld. DEMETRIOS behield Indië, dat hij reeds bij het leven van zijn vader veroverd had

¹⁾ NIFSE (*Geschichte der Griechischen und Makedonischen Staaten II*, blz. 679, noot 3) heeft gemeend de munten, door BABYLON (A.w. blz. LXXIV vlg.) toegeschreven aan een zoon van SELEUKOS KERAUNOS, die door ANTIOCHOS den Groote zou zijn verdrongen, maar aan wiens bestaan op goede gronden getwyfeld wordt, te moeten toekennen aan den oudsten zoon en mederegent van ANTIOCHOS den Groote. Waarschijnlijk is er echter de overgens niet met name bekende zoon van SELEUKOS - PHILOPATOR, die hetzij door HELIODOROS, hetzij door ANTIOCHOS EPIPHANES werd terzijde geschoven, mede bedoeld.

(STRABO XI-5-6), de jongere, EUTHYDEMOS II, volgde in Bactrië op; hij ontleende eenige op zijne munten voorkomende typen aan die van zijn broeder (*Cat. British Museum*, A.w. blz. XXVII). Zoo verklaart zich ook het natuurlijkst, hoe het komt, dat omstreeks 175 DEMETRIOS, de zoon van den Bactrischen koning EUTHYDEMOS, in Indië regeert, terwijl zijns vaders rijk in het bezit van een ander, EUKRATIDES, is: terwijl DEMETRIOS als opvolger zijns vaders in Indië regeerde, werd in Bactrië zijn jongere broeder ontroond en door een koning uit een ander geslacht vervangen.

Was die koning EUKRATIDES, die door de classieke schrijvers het eerst na EUTHYDEMOS I als koning van Bactrië genoemd wordt? VON SALLET (A.w. blz. 8—10) neemt dit aan; hij acht het dan ook op grond van overeenkomst tusschen de munten van ARSAKES VI en EUKRATIDES waarschijnlijk, dat deze laatste niet, zooals JUSTINUS opgeeft, omstreeks 175, maar meer dan twintig jaar vroeger, omstreeks 200, aan de regeering gekomen is. Terecht echter is dit gevoelen door VON GUTSCHMID (A.w. blz. 45, n. 4), die op de onzekerheid der Arsakidische numismatiek wijst, verworpen. Ik kan dan ook niet gelooven, dat EUKRATIDES de onmiddellijke opvolger van EUTHYDEMOS II was. EUKRATIDES regeerde ten tijde van de groote verandering in het muntwezen, toen de Attische muntvoet verlaten en door een lichter en vervangen werd, en er zijn van vier koningen munten bewaard, die nog uitsluitend op den Attischen muntvoet geslagen zijn, nl. van PLATON, PANTALEON, AGATHOKLES en ANTIMACHOS I. Van dezen valt PLATON af, want de eenige van hem bekende munt is gedateerd uit het jaar 147 der Babylonische jaartelling van SELEUKOS, dus uit l. 165/4 (VON SALLET, A.w. blz. 11). PLATON is dus een tijdgenoot van EUKRATIDES, niet diens voorganger. PANTALEON en AGATHOKLES zullen niet in Bactrië geregeerd hebben, althans niet hun zetel en het

steunpunt van hun gezag in Bactrië hebben gehad, daar zij op sommige hunner munten naast opschriften in het Grieksch er ook in het Brahmi, eene echt Indische taal, hebben geplaatst. Ook zijn die munten vierkant van vorm, wat eveneens op Indië, als land van uitgifte, wijst. AGATHOKLES wordt op zijne munten zelfs koning der Indiërs genoemd (VON SALLET, A.W. blz. 92—95). Dat alles wijst er op, dat beide koningen in of althans op de grens van Indië geregeerd hebben. VON GUTSCHMID (A.W. blz. 46) wijst hun Arachosië en Drangiana als rijksg gebied toe, ook in verband met de vindplaatsen hunner munten:

Zoo blijft alleen ANTIMACHOS over om de plaats tusschen EUTHYDEMOS II en EUKRATIDES in te nemen. Daarvoor pleit ook de omstandigheid, dat ANTIMACHOS herinneringsmunten met den beeldenaar en den naam van den eersten Bactrischen koning DIODOTOS uitgaf. Het geslacht van DIODOTOS was door EUTHYDEMOS I van den troon gestooten. Wellicht was ANTIMACHOS aan het oude koningshuis verwant. In elk geval moest de nieuwe koning, die het huis van EUTHYDEMOS onttroond had, steun zoeken bij de aanhangers van het door EUTHYDEMOS onttroonde geslacht. Van ANTIMACHOS zijn geene munten met inheemsche opschriften bekend. Zijne regeering zal dus tot Bactrië zelf beperkt zijn geweest. In zijn tijd zal dus in Arachosië en Drangiana het rijk zijn gesticht, waarover eerst PANTALEON regeerde en daarna AGATHOKLES, wellicht diens zoon, die op zijne munten de voorstelling van den leeuw overnam, die PANTALEON met eene toespeling op zijn naam had ingevoerd. Ook AGATHOKLES sloeg herinneringspenningen en wel ter eere van ALEXANDER den Groote, DIODOTOS SOTER, ANTIOCHOS NIKATOR en EUTHYDEMOS THEOS, die hij dus als zijne voorgangers beschouwde. Dat hij ook EUTHYDEMOS op die wijze eerde, bewijst, dat noch hij, noch PANTALEON den zoon van EUTHYDEMOS had onttroond. Men meent uit de munten van ANTIMACHOS (VON SALLET, A.W.

blz. 95, 96), waarop POSEIDON met een palmtak in de hand wordt voorgesteld, te kunnen afleiden, dat hij eene overwinning te water heeft behaald. Die overwinning naar het Indusdelta te verleggen, gelijk VON SALLET doet, schijnt mij echter onnoodig. Zonder twijfel heeft ANTIMACHOS oorlog moeten voeren tegen den legitiemen erfgenaam der oude dynastie DEMETRIOS en tegen de opstandelingen in de meer naburige provincies — JUSTINUS laat de Bactriërs strijden tegen de Sogdiani, Arachosii, Drangi, Arii en Indiërs — en hij zal daarbij eene overwinning hebben behaald, die hij aan de hulp van POSEIDON toeschreef.

Omstreeks 175 werd EUKRATIDES de opvolger van ANTIMACHOS; diens zoon was hij echter niet. In later tijd komt er een tweede koning ANTIMACHOS voor, die echter niet in Bactrië heeft geregeerd. JUSTINUS bericht, dat EUKRATIDES door zijn zoon, dien hij tot mederegent had aangenomen, werd gedood. Hoe die parrhicide heette, wordt door JUSTINUS niet gezegd. Sommigen (SMITH, A.w. blz. 199; VON GUTSCHMID, A.w. blz. 48, n. 6) hebben gemeend er APOLLODOTOS voor te moeten houden, omdat deze den bijnaam PHILOPATOR voert, wat op een mederegentchap wijzen zou. Deze veronderstelling is echter niet aannemelijk. Tot mederegenten aangenomen zoons — ik wees er boven op — sloegen geene munten bij het leven van hun vader, en zou APOLLODOTOS, als deze zijn vader als landsvijand (hostis) openlijk had gedood, zich daarna Philopator hebben genoemd? VON SALLET (A.w. blz. 22 vlg.) meent te kunnen bewijzen, dat HELIOKLES „ohne allen Zweifel” de zoon en opvolger van EUKRATIDES was. Nu zijn er inderdaad munten van EUKRATIDES, die op de keerzijde twee borstbeelden vertoonen met het opschrift *ΗΛΙΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ ΛΑΟΔΙΚΗΣ*. Dat zijn, meent hij op het voetspoor van DROYSEN, munten, geslagen ter eere van het huwelijk van EUKRATIDES' zoon HELIOKLES met de koningsdochter LAODIKE. De naam LAODIKE was in het

Seleukidische koningshuis zeer gebruikelijk. Zoo zal, veronderstelt hij, ook die dochter van ANTIOCHOS den Grooten geheeten hebben, die deze aan DEMETRIOS uithuwelijkte. De LAODIKE, die met HELIOKLES huwde, was dan vermoedelijk eene dochter van DEMETRIOS en de Seleukidische prinses, en het huwelijk tusschen HELIOKLES en LAODIKE werd gesloten, omdat EUKRATIDES DEMETRIOS, die hem in zijne hoofdstad belegerd had, overwonnen had en gedwongen van zijn plan tot herovering van Bactrië af te zien. Deze voorstelling lijkt mij niet zeer waarschijnlijk. Vooreerst staat niet vast, dat het huwelijk tusschen DEMETRIOS en de dochter van ANTIOCHOS den Grooten tot stand is gekomen; het kan zeer wel gebleven zijn bij eene belofte van den opperkoning, die deze na den hernieuwden afval der Bactriërs niet is nagekomen. Bovendien, zoo dat huwelijk gesloten is, geschiedde dat omstreeks 200, en LAODIKE — gesteld zij was uit dat huwelijk geboren — was dus toen haar huwelijk met HELIOKLES tot stand kwam, d.w.z. nadat EUKRATIDES, die omstreeks 175 begon te regeeren, DEMETRIOS overwonnen had, zeker al dertig jaren oud. Voorts draagt LAODIKE op die munten wel een diadeem, HELIOKLES niet; LAODIKE werd dus door EUKRATIDES als de meerdere van HELIOKLES beschouwd. Zou hij dat gedaan hebben, als HELIOKLES zijn eigen zoon en LAODIKE de dochter van zijn overwonnen vijand was geweest? Bovendien schijnen de afgebeelde koppen veeleer oudere dan jongere personen voor te stellen. Veel waarschijnlijker is het, dat de HELIOKLES en LAODIKE, die op den penning van EUKRATIDES zijn afgebeeld, zijne ouders waren (HEAD, A.w. blz. 839), van welke HELIOKLES niet heeft geregeerd, terwijl de diadeem, die LAODIKE draagt, op hare afstamming uit het Bactrische koningshuis zinspeelt. De naam LAODIKE behoeft volstrekt niet op verwantschap met de Seleukiden te wijzen. Het komt, gelijk men gezien heeft, meer voor, dat de Bactrische koningen aan hunne kinderen

namen gaven, die reeds in andere Macedonische huizen als koningsnamen bekend waren. Ik herinner aan ANTIOCHOS, zoon van DIODOTOS, DEMETRIOS, zoon van EUTHYDEMOS, AGATHOKLES, zoon van PANTALEON. HELIOKLES DIKAIOS was dan wel de zoon en moordenaar van EUKRATIDES; maar hij moet van HELIOKLES, den echtgenoot van LAODIKE, onderscheiden worden. Wat VON SALLET verder aanvoert, nl. dat onder EUKRATIDES en HELIOKLES beiden de reductie van den muntvoet plaats greep, maakt het onmogelijk, dat HELIOKLES eerst na den dood van EUKRATIDES aan de regeering kwam. Toen eens onder EUKRATIDES de wijziging van den muntvoet was ingevoerd, heeft zijn opvolger zeker geene munten meer op den Attischen voet geslagen. Het komt mij het waarschijnlijkste voor, dat de verandering van muntvoet plaats greep, terwijl de strijd tusschen EUKRATIDES en zijn oproerigen zoon HELIOKLES nog onbeslist was.

EUKRATIDES heeft volgens de classieke schrijvers vele oorlogen gevoerd en na DEMETRIOS overwonnen te hebben, ook Indië aan zich onderworpen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hij ook aan het rijk van AGATHOKLES een einde heeft gemaakt. AGATHOKLES beleefde althans de verzwakking van den muntvoet niet. Echter is EUKRATIDES niet tot het einde zijner regeering toe de eenige vorst van het Bactrisch-Indische rijk geweest. Toen de nieuwe muntvoet werd ingevoerd, regeerden er drie koningen: EUKRATIDES, HELIOKLES en ANTIALKIDES. Dat HELIOKLES de zoon van EUKRATIDES was, heb ik boven trachten aan te toonen. Dat ANTIALKIDES tegelijk met hem regeerde verklaar ik aldus: De onttroning eerst van het huis van DIODOTOS, daarna van dat van EUTHYDEMOS, had de grondvesten van den staat geschokt. Op verschillende plaatsen waren opstanden uitgebroken en werd het gezag van den Bactrischen koning niet meer erkend. EUKRATIDES ondernam een soortgelijken tocht, als ANTIOCHOS de Grooten

veertig jaar vroeger had gedaan, om in de oostelijke provincies het rijksgezag te herstellen. Aan de koninkrijken van AGATHOKLES (in Arachosië en Drangiana) en van DEMETRIOS (in Indië) maakte hij een einde. Maar evenals ANTIOCHOS de Grootte EUTHYDEMOS als koning erkend had en hem aan zich had willen verzwageren, verdroeg EUKRATIDES zich met die vorsten, die hij niet onderwerpen kon. Koning ANTIALKIDES kon hij niet onderwerpen, althans niet vóór de invoering van den nieuwen muntvoet. Maar zijn veldtocht had even weinig duurzaam gevolg als die van ANTIOCHOS den Grootte. Na EUKRATIDES viel het rijk in kleine vorstendommen uit elkander, welke grootendeels in Parthische handen kwamen.

Onder de tijdgenooten van EUKRATIDES en HELIOKLES moet nu ook PLATON genoemd worden. De eenige van hem bewaard gebleven munt (VON SALLET, A.w. blz. 102), die, gelijk is opgemerkt, uit het jaar 1. 165/4 dateert, vertoont zijne beeltenis met een helm, die dien op de munten van EUKRATIDES nabootst. Op de keerzijde is HELIOS afgebeeld, en dat embleem zal wel ontleend zijn aan eene munt van HELIOKLES, hoewel van dezen tot dusverre zulk eene munt niet is gevonden. Het gebruik der Seleukidische jaartelling, die overigens op geene enkele Bactrische of Indische munt is aangetroffen, wijst er op, dat PLATON in het westelijke gedeelte van het Bactrische rijk tot koning is geproclameerd. Op zijne munt komt dan ook alleen een opschrift in het Grieksch voor. Vermoedelijk heeft hij dus korten tijd in Arië den koningstitel gedragen. ANTIALKIDES schijnt op de grens van Indië koning te zijn geweest. VON GUTSCHMID (t.w. blz. 47) plaatst zijn rijk aan den oever van den Cophen, eene zijrivier van den Indus. Opmerking verdient, dat in hetzelfde jaar, waarin PLATON zijne munt uitgaf met het Seleukidische jaartal 147, HELIOKLES eene munt liet slaan, waarop het jaar der zoogenaamde Arsakidische aera 83 voorkomt (VON SALLET,

A.w. blz. 22 en 23). Beide jaartallen (147 der Seleukidische en 83 der Arsakidische aera) komen met l. 165/4 overeen. Dat zijn eenige Bactrische munten, die gedateerd zijn. Beide zijn op den Attischen voet geslagen en de reductie van den muntvoet moet dus na 165/4 vallen.

Gelijk is opgemerkt, verviel het rijk spoedig na den dood van EUKRATIDES. Koningen van Bactrië worden na hem niet meer genoemd. De vadermoordenaar (HELIOKLES) zal de laatste zijn geweest, die er het koninklijk gezag uitoefende, voordat de Parthen het land veroverden. Van de geschiedenis der talrijke koningen, die over Indië en de aangrenzende streken hebben geregeerd, kan uit de munten slechts weinig worden afgeleid. Onder de oudste vorsten behoorden zeker LYSIAS en STRATON I. Er is eene munt bewaard, die aan de eene zijde het beeld van LYSIAS met Grieksch opschrift, aan de keerzijde den naam van ANTIALKIDES in het Kharosthi draagt (VON SALLET, A.w. blz. 122). LYSIAS is dus wellicht de opvolger van ANTIALKIDES geweest. Eene munt van STRATON is overgestempeld door HELIOKLES (VON SALLET, A.w. blz. 28, 105). STRATON was dus een tijdgenoot van HELIOKLES.¹⁾ Eene andere munt van STRATON I draagt op de eene zijde de beeltenis van koningin AGATHOKLEA met bijschrift in het Grieksch, op de andere den naam van STRATON in het Kharosthi. Deze koningin AGATHOKLEA was dus wellicht de moeder en voogdes van STRATON I (zie HEAD, A.w. blz. 841). De jongere STRATON II was een kleinzoon van den eersten (l.c.), niet diens zoon, gelijk VON SALLET (A.w. blz. 130), door de Grieksche inscriptie op enkele munten misleid, aannam. Dat de bovengenoemde koningin AGATHOKLEA verwant was aan den vroegeren

¹⁾ Dat STRATON ouder was dan HELIOKLES, is uitgesloten, daar hij zich steeds van den verzwakten muntvoet bedient, die onder HELIOKLES werd ingevoerd.

koning AGATHOKLES, is vermoed (VON SALLET, A.w. blz. 109); in dat geval zouden de beide STRATONS in Arachosië en Drangiana gezocht moeten worden.

In Indië heerschten na EUKRADITES, gelijk wij uit TROGUS weten, APOLLODOTOS en MENANDROS. APOLLODOTOS was een der eerste koningen na de groote muntverzwakking. Hij voert nl. op sommige zijner munten een sprekend wapen: aan de voorzijde eene afbeelding van APOLLO, op de keerzijde den drievoet, die het teeken der godheid was. Beide emblemen zijn door STRATON I op enkele zijner munten overgenomen (VON SALLET, A.w. blz. 40). APOLLODOTOS is dus ouder of tenminste een tijdgenoot van STRATON, die tegelijk met HELIOKLES leefde, onder wien de muntverzwakking tot stand kwam. APOLLODOTOS voert den bijnaam PHILOPATOR (VON SALLET, t.w. blz. 110) en is dus ongetwijfeld een koningszoon. Zijn vader moet dus vóór HELIOKLES geregeerd hebben. Ik acht het daarom geenszins onwaarschijnlijk, dat hij een zoon van EUKRATIDES en een broeder van HELIOKLES was, en dat hij zijn bijnaam PHILOPATOR te danken had aan de omstandigheid, dat hij in tegenstelling tot zijn broeder de nagedachtenis van hun vader hoog hield. Ik stel mij de zaak aldus voor: Toen EUKRATIDES naar Indië trok, liet hij in Bactrië zijn oudsten zoon HELIOKLES als regent achter. Na Indië op DEMETRIOS veroverd te hebben, bestemde EUKRATIDES deze nieuwe bezitting voor zijn tweeden zoon APOLLODOTOS. Dit wekte den nijd van HELIOKLES op, die tegen zijn uit Indië terugkeerenden vader in opstand kwam, hem tot landsvijand verklaarde en hem ten slotte doodde. APOLLODOTOS regeerde in Indië in elk geval niet lang na EUKRATIDES. Na APOLLODOTOS leefden DIONYSIOS, HIPPOSTRATOS en ZOÏLOS, die allen van zijne munten de Apollo-emblemen hebben overgenomen (VON SALLET, A.w. blz. 40).

Omtrent MENANDROS leert de numismatiek ons niets nieuws. Ook omtrent de overige koningen kan niets met

eenige zekerheid gezegd worden, behalve alleen omtrent HERMAIOS. Deze was de laatste Grieksche koning in Indië. Zijne munten, waarop somtijds ook de beeltenis en de naam zijner gemalin KALLIOPE verschijnen, zijn nl. nageemaakt door een Scythisch vorst KADPHISES I (VON SALLET, A.w. I blz. 39, 55). De omverwerping van het Helleensche rijk en zijne vervanging door dat der Tochari onder KADPHISES stelt SMITH (A.w. blz. 219) op omstreeks 45 na Chr.; VON GUTSCHMID (A.w. blz. 113) op grond van Chineesche berichten op ongeveer 25 vóór Chr. Ik meen, dat die gebeurtenis nog iets vroeger moet geplaatst worden. Er is nl. te Takht-i-Bahi bij Peschewar aan den Indus eene inscriptie gevonden van den ook van elders bekenden koning GONDOPHAROS, GYNDIPHAROS, YNDOPHIRRAS, YNDOPHIRRES of YNDOPHERES gelijk hij op zijne munten (VON SALLET, A.w. blz. 157—164), GUNDOFORUS zooals hij in de Thomasakten (HENNECKE, *Neutestamentliche Apokryphen*, blz. 481 vlg.) heet. Die inscriptie is gedateerd uit het jaar 100 der Samvat (d.w.z. der jaartelling). Welke jaartelling kan hier bedoeld zijn? Een na GUNDOFORUS levende koning is SANABAZOS, die omstreeks 80 na Chr. moet hebben geregeerd (VON SALLET, A.w. blz. 158, 167). Daarom acht ik het waarschijnlijk, dat met de Samvat van het inschrift van GUNDOFORUS de zoogenaamde jaartelling van Vikramaditiya, eene Indische aera, die zich nog lang gehandhaafd heeft, bedoeld is. De er aan verbonden naam VIKRAMADITYA is van lateren oorsprong; in den oudsten tijd heet deze jaartelling eenvoudig Samvat, juist als op het monument van GUNDAFORUS (GINZEL, A.w. I blz. 389, 390). Deze jaartelling begint l. 57/6 vóór Chr., en ik meen te mogen aannemen, dat daarmede het einde van de Grieksche en het begin der Tochari-heerschappij samenvalt.

Samenvattend meen ik dus dit als waarschijnlijk

te kunnen vaststellen: Koningen van Bactrië waren: DRODOTOS, die het rijk l. 247/6 stichtte, diens zoon ANTIOCHOS, wiens geslacht van den troon gestooten werd door EUTHYDEMOS I, die 207/6 een verdrag met ANTIOCHOS den Grooten sloot. Diens zoon en opvolger was EUTHYDEMOS II, onttroond door ANTIMACHOS I, wien achtereenvolgens EUKRATIDES c. 175 en diens zoon, de vadermoordenaar HELIOKLES, onder wien na l. 165/4 de muntverzwakking plaats vond, de laatste Bactrische koning, volgden.

Indië werd veroverd onder EUTHYDEMOS door diens zoon en opvolger in Indië, DEMETRIOS. Deze werd overwonnen door EUKRATIDES, onder wien de verandering in muntvoet moet worden gesteld, wiens tweede zoon APOLLODOTOS hem opvolgde in Indië. Later regeerden hier o.a. MENANDROS en HERMAIOS, de laatste koning, aan wiens regeering l. 57/6 een einde kwam.

In Arië regeerde korten tijd PLATON (l. 165/4, dus vóór de muntverzwakking).

In Arachosië en Drangiana maakte zich PANTALEON onafhankelijk. Na hem regeerde AGATHOKLES, die nog vóór de muntverzwakking door EUKRATIDES onderworpen werd. Later regeerden hier de tijdgenoot van HELIOKLES, STRATON I, zoon van AGATHOKLEA, en diens kleinzoon STRATON II.

Aan den Copen eindelijk stichtte ANTIALKIDAS een rijk. Onder hem kwam de muntverzwakking tot stand. Zijn opvolger was LYSIAS.

R. FRUIN.